

Å forstå barn med utagerende atferd

- *Om å finne barnet og gå sammen med det*

Av:

Hanne Hjellnes Lyder

Kandidatnummer: 1006

Bacheloroppgave

BPBAC4900

Trondheim, Mai 2020

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

Nå er tiden inne for å levere fra meg bacheloren. Dette har vært en krevende prosess for meg, og den har til tider føltes uendelig. Alle valg, motstand og press har vært overveldende i mange tilfeller. Likevel sitter jeg nå med en mestringsfølelse og mange nyttige erfaringer som jeg tar med meg videre. Og nå sitter jeg her, klar til å trykke send. Jeg føler jeg har hatt en god utvikling og progresjon og jeg har fått mange nye tanker og mye kunnskap, både om temaet og om meg selv som person, barnehagelærer og leder som jeg vil ta med meg videre i barnehagelivet mitt og livet generelt.

Jeg vil takke veilederne mine for veiledning og god støtte i alle utblåsninger jeg har hatt underveis. Det har hjulpet meg å finne tilbake til den grunntanken og mitt iboende driv. En stor takk til de tre informantene som stilte opp til intervju og lot meg få innblikk i deres tanker og refleksjoner gjennom fortellingene deres, tross at de handlet om noe som kan ha vært utfordrende for de selv.

En takk til Tone, mamma og pappa og resten av familie og svigerfamilie som hjelper til med barn og hus, og støtter, heier og diskuterer med meg – Nettopp det har vært avgjørende for at jeg har kommet gjennom dette.

Til slutt vil jeg takke verdens beste heilagjeng: Harald, Aurora og Amalie, for den enorme tålmodigheten dere har hatt med meg, både i denne prosessen, men også generelt de siste fire årene. Jeg er evig takknemlig og glad i dere!

Hammerfest, Mai 2020

Hanne Hjellnes Lyder

Innholdsfortegnelse	
Forside	1
Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
1 Innledning.....	5
1.1 Valg av tema og problemstilling	6
«Hva mener pedagogiske ledere er viktig i arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd?»	7
1.2 Begrepsavklaring.....	7
1.2.1 Utagerende atferd	7
1.3 Oppgavens oppbygning.....	8
2 Teori	10
2.1 Observasjon, analyse og refleksjon	10
2.2 Foreldresamarbeid	11
2.3 Ledelse.....	12
3 Metode.....	14
3.1 Valg av metode.....	14
3.2 Valg av informanter.....	15
3.3 Gjennomføring	15
3.4 Analyse.....	16
3.5 Metodekritikk	17
3.6 Etske retningslinjer.....	17
4 Funn og drøfting	19
4.1 Samarbeid med barnets foreldre for å forstå barnet	19
4.2 Observasjon – for å finne barnet og forstå atferden som uttrykk	21
4.3 Ledelse og samarbeid med personalet i møte med utfordringer	25
Avslutning	27
Bibliografi	29
Vedlegg	31
Vedlegg 1 samtykkeskjema.....	31

Vedlegg 2 – intervjuguide 34

1 Innledning

«Å forstå barn med utagerende atferd».

Det er mange grunner til at det ble nettopp dette temaet. Mange av grunnene er barn som har gått i en barnehage jeg har jobbet i som vikar, assistent eller student, og som personalet har opplevd som utfordrende å forstå. Tankene rettes mot de mange avdelingsmøter der både pedagoger, fagarbeidere og assistenter har uttrykt frustrasjon for at barnets utagerende atferd bare fortsetter. For det er utfordrende at et barn gjentatte ganger slår andre barn, eller oss selv. Vi har prøvd «alt» for å lære barnet andre måter å løse konflikter, regulere seg selv eller forebygge, men vi forsto ikke. Vi forsto ikke at for å lære barnet, så måtte vi lære oss selv. For arbeid med utagerende atferd er, på samme måte som andre utfordringer i barnehagen, læringsarbeid (Sollesnes, 2018). Min interesse for temaet har bygget seg gradvis opp til noe jeg nå brenner for: gode utviklingsfremmende miljø i barnehagen basert på forståelse av barnet og dets atferd.

Utagerende atferd tilsier at måten barnet uttrykker seg på går utover noen andre (Aasen, Nordtug, Ertesvåg, & Leirvik, 2002, s. 33). Fokuset mitt har ikke til hensikt å generalisere barn med utagerende atferd, for barnet selv og deres årsaker til utagerende atferd er ulike som alle andre. De er ikke noe annet enn barn heller, men den utagerende atferden tilsier at barnet har vansker med noe i sine omgivelser. Utagerende atferd er altså negativt ladet fordi det ikke samsvarer med de regler og normer som er gitt i samfunnet og med bakgrunn i mange tilfeller oppleves som utfordrende for personalet i barnehagen og foreldrene. En underliggende tanke gjennom oppgaven er at barnets vansker blir gjeldende i møte med omgivelsene som ikke er tilpasset barnet (Sollesnes, 2018, s. 26). Det er derfor minst like viktig å forstå disse barna, som det er å forstå barn som bruker verbale uttrykksmåter. Fokuset mitt vil være utfordringen det er å forstå barnets årsaker til atferd når barnet uttrykker seg gjennom utagerende atferd.

Etter 4 år på Dronning Mauds Minne Høgskole baserer mitt pedagogiske grunnsyn seg på at barnet skal være en medskaper i sin egen læringsprosess. Samtidig kan ikke utvikling og læring avkortes til å gjelde individet, men må ses i sammenheng med relasjoner, kontekst og kultur. Barnehagens arbeidsmåter skal alltid tilpasses enkeltbarnet og barnegruppen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 43). Jeg som pedagog, skal gå sammen med barnet i barnets læringsliv, og da må jeg først lære meg hvem dette barnet er, eller hvor det er:

At man, når det i sandhed skal lykkes en at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der

(Kierkegaard, 1962).

Forstå meg rett, oppgaven skal ikke handle om ulike standardiserte kartleggingsverktøy som undersøker om barnet passer inn i ulike skjemaer. Det ville i så fall vært stigmatiserende. Det handler heller ikke om de mange ulike programmene som finnes på markedet, selv om disse blir nevnt i mye av litteraturen om temaet. Det handler om hvordan vi voksne, både foreldre og personalet i barnehagen må finne barnet før vi skal være den omsorgspersonen, oppdrageren og medskaperen barnet trenger i sin læringsprosess.

Når barn lærer seg å prate, eller bable, avkoder vi voksne uttrykkene slik at vi forstår hva barnet prøver å formidle. Vi forstår raskt at «ba» betyr «jeg er tørst», eller at når barnet løfter armene mot oss og sier «øh, øh» vil det bli løftet opp. Når barnet gråter sier vi «jeg forstår det er litt leit når mamma går». All atferd er et uttrykk, sier Kinge (2015). Lydene, sammen med handlingene hjelper oss å forstå hva barnet vil. Askland (2011) hevder vi glemmer dette underveis i barnehagebarnets utvikling. Han fortsetter å si at så lenge barna er i barnehagealder må vi legge like stor vekt på de non-verbale uttrykket og handlinger som de verbale uttrykkene (Askland, 2011, s. 32). Vi må forstå hva barnet prøver å formidle til oss gjennom sin atferd. Det handler om å undersøke og tone seg inn på barnets reaksjoner og handlinger slik at barnet, gjennom de voksne som forstår, får hjelp og støtte i sin læringsprosess.

1.1 Valg av tema og problemstilling

I begynnelsen av prosessen fokuserte jeg på ledelse av personalet som opplever dette som utfordrende. Fokuset ga en foreløpig problemstilling, som også var retningsgivende for valg av metode, men jeg forsto at denne problemstillingen hadde vært vanskelig å gjøre undersøkelsen gyldig fordi den avhenger av situasjoner og av personalets opplevelser. Temaet jeg valgte er som sagt noe jeg har vært interessert i hele min barnehage karriere, og variasjonen i hvordan barns atferd har blitt forstått gjør at dette er relevant, og relevant for meg når jeg skal ut i rollen som pedagogisk leder. Jeg har helt siden begynnelsen av prosessen vært interessert i temaet barn med utagerende atferd, men har vært innoom ulike perspektiver

blant annet et personalledelsesperspektiv som jeg nevnte. Fokuset mitt ble etterhvert rettet mot hva som gjør at arbeidet med barn med utagerende atferd er vellykket, og det var i denne fasen at atferd som uttrykk og hvordan man kan forstå barnet ble interessant, og jeg kom fram til mitt endelige fokus om at atferden skal betraktes som uttrykk. Personalledelse er uansett viktig i dette perspektivet også, men informantenes meninger gjorde at prosjektet tok en annen retning enn jeg først hadde sett for meg. Dette er for så vidt veldig interessant, og er med å gjøre at funnene er praksisnære og gyldige for den praksisen som utøves i barnehagene. Fordi jeg selv snart skal være pedagogisk leder, rettet fokuset seg på pedagogisk leders betraktninger og refleksjoner. Dette førte til en nysgjerrighet for hva pedagogiske ledere mener er viktig i arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd.

Problemstillingen min endte derfor på:

«Hva mener pedagogiske ledere er viktig i arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd?»

1.2 Begrepsavklaring

Når jeg i problemstillingen tar i bruk begrepet utagerende atferd, er jeg klar over at det er et komplekst begrep. Det er derfor nødvendig å avklare begrepet utagerende atferd og barn med utagerende atferd slik det blir anvendt i denne oppgaven.

1.2.1 Utagerende atferd

Jeg velger å bruke «utagerende» fordi det er atferd og handlinger som er vendt utover mot noen eller noe, og «utagerende atferd» fordi det ikke beskriver hvordan et barn er, men det barnet gjør og begrepet atferd viser barnets handlinger og ikke egenskaper. Atferd er uttrykk og kan ses som kommunikasjon, og noe av utfordringen kan være å se de underliggende og indirekte budskapene (Kinge, 2015, s. 11).

Roland og Størksen sier at utagerende atferd kan kjennetegnes ved konflikter med andre barn eller voksne, høy grad av sinne og/eller verbale eller fysiske angrep mot noen (Roland & Størksen, 2015, s. 46). Utagerende atferd kan deles inn i tre kategorier: fysisk utagering, verbal utagering og indirekte eller sosial utagering. Fysisk utagering karakteriseres av eksempelvis slag, kasting av leker eller dytting. Verbal utagering er at barnet skriker,

fornærmer eller truer noen andre. Sosial utagering handler om juks eller å manipulere andre for sin egen vinnings skyld (Ruud, 2010, ss. 46-47). I denne oppgaven er fysisk utagering det som har blitt gjeldende for bruk av begrepet. Aggressive handlinger som reaksjon basert på sinne eller frustrasjon være beskrivende for handlingene som blir nevnt gjennom oppgaven (Roland, 2013, s. 467) . Begrepet «utagerende atferd» kan bli brukt om problematferd med større eller mindre intensitet, frekvens, omfang og alvorlighet. Det beskriver hvordan handlingene går utover noe eller noen andre (Sollesnes, 2018, s. 42). Med problematferd menes det at atferden forstyrrer eller hemmer barnets egen utvikling, og/eller forstyrrer andre (Aasen, Nordtug, Ertesvåg, & Leirvik, 2002, s. 33). Atferden er i konflikt med omgivelsenes forventninger, normer eller holdninger som innebærer ulike sanksjoner i samspillene med andre og vil på den måten være utviklingshemmende. Problematferd innebærer, i tillegg til utagerende atferd, annen problematikk som ikke vil bli lagt vekt på i denne oppgaven. Kinge bruker begrepet de utfordrende barna (Kinge, 2015, s. 10). Det er allikevel ikke barnet som er en utfordring, men det handler om at personer opplever dette som utfordrende (Kinge, 2015, s. 10). Å si at barn er utfordrende vil gi de en egenskap eller karakteristikk som kan stemple eller stigmatisere barnet (Kinge, 2015, s. 10). Vi vet at barn med utagerende atferd kan utfordre oss i personalet, foreldrene og andre barn med sine handlinger og kommunikasjon.

I litteraturen blir ulike beskrivelser for barna temaet omfatter. Dette kan eksempelvis være utfordrende atferd, avviste barn, atferdsproblemer, problematferd, vanskelig atferd. Når anvendelsen av ulike beskrivelser i litteraturen handler om dette temaet «barn med utagerende atferd», vil jeg benytte «utagerende atferd» eller «barn med utagerende atferd».

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er inndelt i tre deler: teori, metode og tolkning- og drøfting av funn. Hver del har underoverskrifter for å skape en struktur på oppgaven og gjøre oppgaven mer lesbar, og del-innledningen vil gi leseren et blick på hva som kommer i hver del.

Del 1 inneholder denne innledende delen med avgrensning og begrepsavklaringer, samt en teoretisk redegjørelse der jeg i kapittel to presenterer jeg relevant teori i forhold til drøfting av problemstillingen. Del 1 vil være det teoretiske bakgrunnen for mine valg.

Del 2 er viet til metoden, der jeg presenterer metodeteori og begrunner mitt valg av metode.

I del 3 vil jeg presentere funn i datamaterialet og ta i bruk teorien fra kapittel to til å tolke og drøfte funnene opp mot den. Jeg har valgt å slå sammen disse to delene, fremfor å ha de i to ulike kapitler. Funnene blir presentert i et avsnitt og blir drøftet rett etterpå. For å tydeliggjøre funnene vil jeg underveis i drøftingen nevne i sammenheng med teorien. Funnene fra datamaterialet er markert med kursiv for å skape oversikt. Jeg mener at å drøfte rett i etterkant av funnene gir en bedre sammenheng i lesingen. Det vil også gjøre det enklere for leseren å se koblingene mellom funn og teori. Avslutningen runder av oppgaven, og vil synliggjøre sammenhengen mellom alle delene i oppgaven.

2 Teori

Teoretiske tilnærminger som er viktige i denne oppgaven er hovedsakelig litteratur om atferdsvansker, atferdsproblemer, aggressivitet, utagerende atferd og utfordrende atferd slik som Sollesnes, Kinge, Nordahl, Roland vært et viktig bakteppe. Dette fordi det vil være ulik tilnærming til barnet, når atferden avviker fra det informantene anser som normalatferd. Selv om ledelse har et eget kapittel i drøftingen, vil drøftingen også basere seg på de teoretiske tilnærmingene som skisseres under teorikapitlet «observasjon med tilhørende analyse- og refleksjonsprosess». Dette er fordi observasjon i denne sammenhengen blir grunnlag for læringsarbeid i personalet. I teorikapitlet som handler om foreldresamarbeid har Sveen, Glaser og Drugli gitt gode tilnærminger til hvordan man samarbeider med foreldre i vanskelige og utfordrende sammenhenger.

2.1 Observasjon, analyse og refleksjon

Å observere betyr å registrere det vi ser, og vi undersøker systematisk hvordan noe er (Askland, 2011, s. 146). Som barnehagelærer og pedagogisk leder gjør en hele tiden mer eller mindre bevisste observasjoner i det daglige og justerer sin pedagogiske praksis med bakgrunn i det observerte. Nielsen (2014, s. 8) bruker begrepet hverdagsobservasjoner om de individuelle observasjonene som skjer i det stille. Planlagte og systematiske observasjoner blir brukt når vi ikke har god nok erfaring fra konkrete situasjoner som er utfordrende eller problematiske (Nielsen, 2014, s. 8). Det vi oftest ønsker å endre er handlingsfrekvenser som er relativt forutsigbare (Nordahl, 2012, s. 42). Askland sier at observasjoner i barnehagelærerarbeidet er knyttet til systematisk registrering, tolking og forandring (Askland, 2011, s. 146). Å arbeide med barn handler om å hele tiden søke forståelse i situasjoner og sammenhenger og barnets styrker og ressurser å ha som utgangspunkt for hvordan vi arbeider, og derfor er observasjon forutsetning for å kunne arbeide med barn (Askland, 2011, s. 147). Ressurser og sterke sider vil være utgangspunkt for senere strategier og tiltak (Nordahl, 2012, s. 44). I sosiale kontekster kan det synlige observeres, men barnets opplevelse knyttet til følelser og intensjoner kan ikke observeres fordi du ikke kan se hvorfor andre gjør som de gjør (Askland, 2011, s. 168). Observasjon med påfølgende refleksjon og analyse en viktig forutsetning for en god pedagogisk praksis, fordi det øker personalets innsikt i og forståelse av barns trivsel, atferd og læring (Nielsen, 2014, s. 8). I observasjoner må en være bevisst på at observatøren inngår i det man observerer. Selv om man skal se og oppfatte det man ser,

ikke det man synes, vil det være en umulighet å kunne være helt objektiv som observatør. Vi kan se og gjøre greie for handlinger, men dette gir oss sjelden forklaringer på handlingene (Askland, 2011, s. 158). Uansett vil observasjon alltid føre til endring, bevisst eller ubevisst, fordi man vil endre sin egen væremåte i forhold til barnet når man får en grunn til å tro at barnet trenger hjelp eller støtte (Askland, 2011, s. 167). Hva som skiller refleksjonen fra den analytiske tenkningen i analyse- og refleksjonsprosessen er ikke mye omtalt i litteraturen som er knyttet til dette temaet, men bl.a Nilsen sier at refleksjonsprosessen starter når observasjonen ses i ulike teoretiske perspektiver (Nielsen, 2014, s. 16). Refleksjon skjer både i forkant, underveis og i etterkant av observasjonen. I prosessen kan egne frustrasjoner blokkere refleksjonen, og en dialogpartner vil være nyttig for å løse opp i fastlåste problemstillinger eller tenke ferdig tanker som man sitter litt fast i (Nordahl, 2012, s. 110). Dersom man bruker for lang tid på analysen, vil man få problemer med å realisere de pedagogiske tiltakene som er nødvendige (Nordahl, 2012, s. 44). Refleksjonen blir fagpersonens egne pedagogiske virksomhet i læringsarbeidet.

Nordahl (2012, s.39) benytter begrepet opprettholdende faktorer. Det er de faktorer i den pedagogiske situasjonen som bidrar til utfordringene forekommer over tid og fokuset i analysen bør være interaksjonen mellom barnet og omgivelsene. Opprettholdende faktorer blir i andre tilfeller kalt for kontekstuelle eller relasjonelle årsaker til utagerende atferd fordi det er faktorer som er mulig å endre. Konteksten vil for eksempel omfatte det barnet skal lære, relasjonen mellom voksen og barn, relasjonen mellom barna, normer og regler, det fysiske miljøet og liknende (Nordahl, 2012, s. 39). I drøftingsdelen vil opprettholdende faktorer bli brukt under det samlede begrepet årsaker sammen med individuelle årsaker, familiære årsaker, relasjonelle og kontekstuelle årsaker. Det er imidlertid viktig å fokusere på de årsakene som er mulig å endre i den videre lesingen, og derfor er de opprettholdende faktorene basert på miljøet rundt barnet viktig å nevne. De opprettholdende faktorene er det som må undersøkes for å se hvordan kvaliteten i barnehagen henger sammen med barns atferd.

2.2 Foreldresamarbeid

Samarbeid med foreldre når barn har ulike vansker synes å være vanskeligere. Dette kan skyldes at samarbeidet ofte rettes mot det som er barnets vansker, og derfor blir et negativt utgangspunkt for samarbeidet (Drugli, 2013, s. 145). Når foreldrene gjentatte ganger blir

informert om barnets negative atferd, kan det føre til at de trekker seg lengre unna et samarbeid. Foreldresamarbeid omfatter både formelle og uformelle møtepunkter og handler om barnet. Formelt foreldresamarbeid omhandler foreldresamtaler og foreldremøter, mens uformelt er hverdagsmøtene for eksempel pr telefon eller i garderoben ved levering og henting (Glaser, 2013, s. 55). I en ressursorientert tilnærming til foreldresamarbeid er fagpersonen først og fremst en lytter til det foreldrene ønsker for samtalen. Herunder vil man møte foreldrene med varme og engasjement, og man vil lete etter de gode kvalitetene i foreldre-barn samspillet (Glaser, 2013, s. 92). I en ressursorientering vil man anerkjenne at barnet har behov for sine foreldre og den nære relasjonen barn og foreldre har (Sveen, 2010, ss. 277-278). Historiene som deles av både barnehagen og foreldrene bør møtes med interesse og åpenhet slik at det utgjør en felles forståelse for barnet og skape kontinuitet og reelt samarbeid mellom de to (Sveen, 2010, s. 290). Pedagogen i barnehagen må benytte sin posisjon som fagperson til å påvirke relasjonen mellom forelderen og barnet, og på den måten jobbe både sammen med og gjennom foreldrene for å åpne nye muligheter for utvikling (Sveen, 2010, s. 274).

2.3 Ledelse

Ledelse i denne oppgaven vil hovedsakelig dreie seg om at å være i kontakt med barn er et læringsarbeid, og at hver og en må forstå hvordan barnet forstår omgivelsene sine. Samtidig som den pedagogiske lederen skal lede arbeidet mot en god pedagogisk praksis, må hver og en i personalet være en leder for seg selv i valg av handlinger og forståelser i møte med barna. Dette samsvarer med det Lundestad forklarer som relasjonell ledelse (Lundestad, 2013, s. 218). Selv om man i barnehagen jobber tett og gjør mange av de samme oppgavene uavhengig av om man er pedagogisk leder eller assistent, vil det være en formell faglig forskjell, som gjør at lederen må ta et ansvar for sin avdeling, foreldresamarbeidet og det pedagogiske arbeidet. Samtidig har alle ansatte interesser, styrker og egenskaper som det er mulig at pedagogisk leder har. En aktiv bruk av ressursene som fins i personalgruppa vil likne det Lundestad forklarer som et team (Lundestad, Ledelse av gruppespsykologiske forhold i personalgrupper, 2013, s. 76). Teambasert ledelse vil gi både frihet til å bruke sine kvaliteter, men og et ansvar for innholdet i arbeidet. Ansvar og frihet kan gi ulike utfall i arbeidet. Dersom den ansatte ikke har kompetanse og erfaringer til å håndtere ansvaret kan personen oppleve at det vil skape ulyst å gå inn i situasjoner det barnet viser reaktiv aggresjon

(Askland, 2011). Killén beskriver forholdene som virker inn på «behandleren» i saker som omhandler omsorgssvikt. For det første handler disse om at man kan ha en følelse av å ikke strekke til, altså at vår kompetanse ikke holder til de utfordringene vi møter. Barnets væremåte kan også gjøre så sterkt inntrykk på deg at en blir handlingslammet. Det som møter en kan også oppleves som så vanskelig at man ikke orker å håndtere dette, man unngår situasjoner som vekker de negative følelsene i seg (Killén, 2009).

3 Metode

Empirisk forskning handler om å samle inn data, for så å analysere og tolke det innsamlete datamaterialet (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 25). Det er ulike metoder for å samle inn, analysere og tolke. Metoden er veien man går mot målet om å få informasjon om virkeligheten (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 29). Innenfor den samfunnsvitenskapelige metodelæren skilles det i hovedsak mellom kvantitativ og kvalitativ metode. Valget mellom disse metodene vil være med på å påvirke forskningsprosessen og dermed også vurderingen av resultatet. Skillet handler i hovedsak om hvordan data registreres og analyseres (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). Kvalitativ metode sier noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn og egenskaper ved et fenomen (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 28). Dette skiller seg fra kvantitativ metode som er rettet mot opptelling eller kartlegging, for eksempel utbredelse av et fenomen i en bestemt type gruppe. Metodevalget må derfor sees i samsvar med det man ønsker å oppnå med forskningen.

Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke en kvalitativ metode for å finne svar på min problemstilling «hva som er viktig i arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd?». I kvalitative metoder går forskeren mer i dybden og legger større vekt på betydningen av det materialet hun samler inn (Bergsland & Jæger, 2014, s. 67). Å undersøke hva som er viktig i arbeidet handler om å undersøke informantenes refleksjoner og vurderinger som fordrer å gå i dybden og søke kvalitetene. Innenfor kvalitative metoder er intervju og observasjon utbredte innsamlingsstrategier, som vektlegger et subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og informant. Fortolkning og kontekst er sentrale begreper innenfor kvalitative metoder, og det kreves av forskeren at en er bevisst sin førforståelse før en går inn i undersøkelsen (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68). Videre i dette kapittelet vil jeg si noe om hvilken innsamlingsstrategi jeg har valgt, hvordan jeg har gått frem for å finne et datamateriale som kan besvare min problemstilling, før jeg vil forklare hvordan jeg har valgt å organisere datamaterialet og vurderer metoden.

3.1 Valg av metode

Et intervju søker etter en forståelse av verden fra informantens side, og i intervjusituasjonen skapes kunnskapen mellom deltakerne (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 20). Intervjuet er en utveksling av synspunkter i en samtale om et tema som opptar begge. I lys av dette vil intervjuet kunne gi meg innblikk i pedagogisk lederes fortelling, skildringer av erfaringer og

refleksjon rundt arbeid knyttet til barn med utagerende atferd. Samtalen vil gi meg et mer nyansert bilde av informantens synspunkter og tanker, som vil være hensiktsmessig for å kunne besvare problemstillingen i prosjektet. Her har jeg valgt et delvis strukturert intervju, et planlagt tema gjennom gitte spørsmål i en intervjuguide, med åpenhet for å kunne endre rekkefølge og formulering av spørsmålene (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 156). Åpenheten gir også mulighet for å funn som ikke på forhånd er forutsett.

3.2 Valg av informanter

I kvalitative undersøkelser vil det være ønskelig å få mest mulig informasjon om temaet man undersøke. Det hensiktsmessige er da et strategisk utvalg av informanter, hvor jeg som forsker må gjøre valg om hvilken målgruppe jeg må ha med for å få samlet inn den nødvendige dataen for undersøkelsen (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 106). Jeg valgte noen kriterier for at informantene skulle ha mulighet til å bidra i undersøkelsen. Kriteriene for deltakelse i min undersøkelse var *pedagogisk leder og erfaring*. *Erfaring* handlet for meg om at utvalget må ha jobbet med barn med utagerende atferd for å forutsetning for å kunne reflektere rundt temaet og svare på mine spørsmål. *Pedagogisk leder* er den mest aktuelle målgruppen for å kunne besvare min problemstilling slik jeg så det. Fordi mine spørsmål både omfatter lederens rolle og erfaringer direkte knyttet til arbeid med barn med utagerende atferd, ville jeg snakke med noen som jobber med barna og sitt personale daglig.

Informantene er anonymisert: Informant A – Anne, informant B – Berit og Informant C – Carina. Alle er utdannet førskolelærere med ulike etterutdanninger: språk, veiledning, ledelse og spesialpedagogikk. Ingen av informantene har samme etterutdanninger. Alle jobber som pedagogiske ledere.

3.3 Gjennomføring

I begynnelsen av intervjuet etablerer jeg kontakt med informanten gjennom småprat om hverdagslige ting, å spørre om dem selv, og deres erfaring. Småpraten i for- og etterkant av intervjuet er med på å skape intervjukonteksten ved at stemningen skifter i det lydopptakeren skrus på (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 115). Informantene er kjent med temaene jeg ønsker å vite mer om gjennom intervjuguiden som ble utdelt på forhånd. Jeg valgte bevisst å møte informantene på deres respektive arbeidsplass og på hjemmekontor. Jeg antok at dette var et

sted hvor de følte seg trygg, og at det kunne bidra til at de snakket friere om sine tanker og erfaringer (Bergsland & Jæger, 2014, s. 72). I forkant av intervjuene hadde jeg forberedt en intervjuguide med noen hovedspørsmål og oppfølgingsspørsmål i tillegg til eventuelle alternative måter å spørre på. Hensikten var at dette skulle være en huskeliste, slik at jeg skulle få med de temaene som skulle dekkes i intervjuet (Repstad, 2007, s. 78). Intervjuguiden med hovedspørsmålene ble sendt ut sammen med samtykkeskjemaet i forkant av intervjuet. Bergsland og Jæger (2014, s. 72) sier at de gode spørsmålene er de som er åpne, fordi de gir informanten mulighet til å reflektere og redegjøre for sine egne opplevelser og erfaringer rundt temaet. Gjennom intervjuet opplever jeg at de spørsmålene som ikke nevner erfaringer og refleksjon, også svares reflekterende og baserer seg på fortellinger om erfaringene til informanten har fordi de er åpent formulert. Alle intervjuene ble gjennomført innenfor informantens arbeidstid, men jeg hadde forberedt god tid til intervjuet slik at det ikke skulle bli et press på tid for å komme igjennom alle temaene.

I det andre intervjuet ønsket ikke informanten at intervjuet ble tatt opp, selv om dette var informert om i forkant. Jeg valgte å skrive ned stikkord og notater underveis i intervjuet, men det var vanskelig å få med seg hvert ord informanten sa i tekstform. Da jeg finskrev notatene i etterkant, måtte jeg være veldig bevisst på at jeg ikke tolket stikkord og tilla mine meninger i det informanten snakket om.

3.4 Analyse

Rett etter gjennomføring av hvert intervju transkriberte jeg intervju opptakene og finskrev notatene fra intervjuet. Deretter gikk jeg i gang med å gå gjennom transkripsjonene og strukturere materialet og redusere mengden med data. I følge Bergsland og Jæger (2014, s.81) er struktureringen at datamaterialet starten på analysen. Gjennom å strukturere, redusere mengden og få orden på datamaterialet, får man en oversikt over hvilke data en sitter på. Jeg valgte å sortere data i ulike kategorier. Først ble det mange kategorier ettersom informantene hadde mange ulike ting de mente er viktig i sitt arbeid. Jeg sorterte dette i tankekart, og sammenliknet med de jeg egentlig har spurt om i intervjuguiden. Jeg fant her ut at materialet kan gi andre svar enn det jeg hadde forutsett. Dette ble interessant og det var etter dette jeg så sammenhenger og ulikheter som kunne samles i færre kategorier og til slutt ble de temaene jeg bruker i oppgaven.

3.5 Metodekritikk

Det finnes ikke metoder som er feilfri. Som forsker er det viktig at jeg er bevisst min egen metode, ved å være kritisk og reflektert (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Reliabilitet handler om dataens pålitelighet (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 211). Hvis intervjuene hadde blitt gjennomført igjen, med andre informanter og svarene hadde blitt like hadde vi kunnet snakke om høy reliabilitet omkring temaet i barnehage. I dette tilfellet har jeg liten tro på at dette ville blitt helt likt. Funnene jeg har ville nok variert fordi det er mange faktorer som kan påvirke en persons forståelse av begrepene som blir brukt, blant annet erfaringer, kunnskaper, forforståelse, pedagogisk grunnsyn, og i dette tilfellet vil jeg og presisere at det i aller høyeste grad blir påvirket av hva som oppleves utfordrende for den enkelte. Dataen jeg har samlet inn vil også være påvirket av min forforståelse, erfaringer og meninger som jeg har opparbeidet meg. Dette vil også farge datainnsamlingen. Utvalget har blitt hentet inn basert på kriterier ved hjelp av et nettverk i nærområdet, slik at jeg visste at informantene hadde kjennskap til temaet. Resultatene er basert på og blir dermed også påvirket av kommunikasjonen mellom meg og informantene. Informasjonen jeg får i intervjuene gir meg funn jeg ikke hadde forutsett. Det gjør at prosjektet tar en uventet retning og jeg velger å følge som gjør undersøkelsen mer praksis-nær og gyldig for faget. Validitet er dataens gyldighet (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 212).

3.6 Ethiske retningslinjer

«Etikk dreier seg først og fremst om forholdet mellom mennesker, det vil si spørsmålet om hva vi kan og ikke kan gjøre mot hverandre» (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2016). I forkant av intervjuet fikk informantene tilsendt et samtykkeskjema med informasjon om undersøkelsen og rammene rundt, som er en avtale mellom meg og informantene. I følge Bergsland og Jæger (2014, s. 83) er behandling av personopplysninger et viktig aspekt ved forskningsetikk. Det er lovfestet at den enkelte informant ikke skal bli krenket gjennom behandling av personopplysninger (Bergsland & Jæger, 2014, s. 83). I forkant av intervjuet forklarte jeg hvordan deres opplysninger ville bli behandlet. All kontaktinformasjon er oppbevart i dokumenter bak egne passord, separat fra det innsamlede datamaterialet. Lydopptakene og notatene fra intervjuet ble slettet rett etter transkripsjonen og finskriving av notatene. Informantene fikk tilbud om å lese gjennom det nedskrevne dataene, men alle takket nei til dette. Datamaterialet blir oppbevart bak egne passord på min personlige Mac book og

blir slettet i etterkant av bachelorprosessen. Jeg har transkribert på bokmål for at ikke dialekter skal kunne spores til informanten.

I oppgaven er alle informantene anonymisert og jeg har gitt de andre navn. Jeg velger ikke å nevne barnehagene, både fordi det ikke er relevant for oppgaven og fordi dette kan spores tilbake til informantenes personopplysninger.

4 Funn og drøfting

I datamaterialet er det ulike perspektiver på hvordan man forstår barn med utagerende atferd. Jeg finner hovedsakelig tre temaer som pedagogiske ledere ser som viktige for å forstå barn med utagerende atferd:

- Samarbeidet med barnets foreldre/ foresatte
- Observasjon, analyse og refleksjon
- Ledelse

Gjennom alle temaene forklarer de pedagogiske lederne om sin egen rolle og resten av personalets rolle. Deres egen rolle ser de i ulike perspektiver: pedagogen for barna, pedagogen for foreldre og ledelse av personalet.

I dette kapitlet vil jeg presentere funn i lys av de teoretiske tilnærmingene jeg har redegjort for i kapittel 2. Funn blir tydeliggjort i kursiv.

Det er viktig å nevne at barnehagen er i posisjon til å kunne avdekke omsorgssvikt, vold i hjemmet og seksuelle overgrep når man som personale i barnehagen er i kontakt med barn og foreldre, og at barnehagen har opplysningsplikt til barnevernet. Fordi dette også kan være årsak til utagerende atferd, og dermed et perspektiv for å forstå barn med utagerende atferd er dette et viktig argument for gode relasjoner til foreldrene. Gode relasjoner vil kunne bidra til at slike forhold blir lettere å avdekke også opprettholde et bedre samarbeid gjennom vanskelige samtaler og møter med foreldrene. Oppgavens avgrensing utelater disse perspektivene, men *informantene sier det er veldig viktig med god relasjon til foreldrene om man eventuelt skal inn i vanskelige samtaler og mulig melde videre til andre instanser* (Glaser, 2013, s. f. eks. 15 og 131). I denne drøftingsdelen er derimot målet med samarbeidet å forstå barn med utagerende atferd og argumentene i drøftingen er derfor basert på dette.

4.1 Samarbeid med barnets foreldre for å forstå barnet

Informantene er enige om at foreldresamarbeidet påvirker hvordan man forstår barnet, og Carina og Anne sier at både personalet i barnehagen og barnet taper på et samarbeid som ikke fungerer. Anne, er enig med de to andre informantene om at hjemmeforhold kan være en årsak til utagerende atferd, men legger til at foreldrenes forklaringer om hvordan barnet er hjemme og kulturelle forskjeller, kan gi barnehagen et nytt perspektiv og hjelpe personalet å forstå barnet. Berit sier at å bli kjent med foreldrene og skape god relasjon er grunnlaget for

et godt samarbeid der barnehagen og hjemmet har en felles strategi. Carina og Anne nevner at åpenhet er en viktig faktor i samarbeidet, og hevder det skaper tillit i relasjonen mellom personalet og foreldrene. Anne hevder at arbeidet ville vært mer vellykket hvis de hadde klart å få til et bedre samarbeid med foreldrene når hun snakker om et tilfelle der utfordringen var å forstå barnets atferd og årsakene bak atferden. Anne ønsker at foreldrene hadde forstått at de selv er viktige for barnehagens forståelse av årsakene til atferden, og motsatt. Anne og Berit mener det er viktig for henne at foreldrene forstår at det ikke er noe feil med barnet deres. Carina og Berit mener personalet bør være trygg og faglig sterk i møte med foreldrene. Alle informantene mener pedagogiske ledere bør veilede og støtte voksne, altså også foreldre i den endringen som trengs når det er snakk om å arbeide med barn med utagerende atferd.

Som Anne og Berit har erfart er det mange foreldre som opplever usikkerhet knyttet til oppdragelsen av sitt eller sine barn. Uten at Anne sier noe om hvilke utfordringer de opplevde i samarbeidet, er det ikke vanskelig å forstå hvilket sammensatt press foreldre i dag møter i samfunnet. De aller fleste barn tilbringer mer av sin våkne tid i barnehagen sammen med utdannede pedagoger og pedagogiske medarbeidere, enn hjemme med foreldrene (Glaser, 2013, s. 25). De vokser opp med personale som har erfaring og faglig kompetanse på omsorg og oppdragelse, og det kan være lett at foreldre måler seg mot fagpersoner i sin foreldrerolle. Når foreldre også møter en overflod av medieoppslag med store urovekkende overskrifter i media om barns utvikling og læring kan det, sammen med barnehagens status som kompetent omsorgsvirksomhet være med å skape en følelse av å ikke strekke til ved «bare» å være omsorgsperson for barnet. Når barnet slår eller kaller noen andre, kan det gi foreldrene opplevelse av å være mislykket i oppdragelsen av barnet, som blant annet kan uttrykkes gjennom usikkerhet eller forsvar der «skylden» for barnets atferd legges på barnehagen. Slik skyldfordeling vil ikke være produktivt i samarbeidet. Undersøkelser Drugli (2013, s. 148) har gjort viser at pedagoger i barnehagen forstår barn med utagerende atferd som noe barnehagen bare må håndtere, og at årsaker til vansker har både med barnet og familiære- og hjemmeforhold å gjøre. I samme avsnitt avviser Drugli at dette kan være en sannhet, og sier at barnehagen selv må vurdere sin egen rolle i tilpasningen mellom barnet og omgivelsene (Drugli, 2013). Druglis avvisning mener jeg har en større sammenheng til Anne sier at foreldrene kan bidra til at barnehagen forstår hvor årsakene ligger. Jeg tolker henne til at årsakene i denne sammenhengen er barnets tilpasning til alle omgivelser. Jeg tolker at det å ikke føle seg selv god nok eller å oppleve at man må forsvare seg selv kan ses i sammenheng med Anne og Berits erfaringer om at foreldre kan oppleve at det er noe feil med barnet sitt.

Selv om arbeid med å forstå barn med utagerende atferd ikke er ensbetydende med et utfordrende samarbeid med foreldrene, er det et viktig perspektiv informantene tar med. Når barn oppleves utfordrende er også foreldresamarbeidet vanskelig fordi det ofte fra pedagogens side er et fokus på utagerende atferd som det negative (Drugli, 2013). Når informantene tar med foreldresamarbeid i tilknytning til å forstå barn med utagerende atferd uten at jeg har spurt om dette, tolker jeg det som at dette er noe de hevder at vi må være mer bevisste på og trenger ytterligere kompetanse om.

Når Berit mener at foreldrene ikke må ha en forståelse av at det er noe feil med barnet, viser hun at hun ser på foreldrene som barnets primære omsorgspersoner, som kjenner barnet sitt godt og som kan bidra til at personalet kan forstå barnet med utagerende atferd i lys av nye eller annerledes perspektiver. Foreldrene kan være en ressurs for barnehagen, og er en ressurs for barnet i dets grunnleggende tilknytning og omsorgsbehov (Glaser, 2013, s. 35). Som Carina sier «vi tar imot det kjæreste de har, hver dag!» Hvordan vi viser innlevelse og forståelse for foreldrenes reaksjoner og uttrykksmåter, kan være avgjørende for hvor langt vi kommer i å støtte og hjelpe barnet som bruker fysiske eller verbale handlinger mot noe eller noen andre som uttrykksmåte (Kinge, 2015, s. 49). I dialogen med foreldrene kan man legge opp til at foreldrene får snakke om sine følelser og tanker, og dette vil oppklare og forhindre eventuelle misforståelser og bidra til at man får til et godt samarbeid med foreldrene. Men informantene mener de må være trygge fagpersoner som støtter og veileder foreldrene i hva barnehagen og foreldrene kan gjøre for å hjelpe barnet (Sveen, 2010, s. 274). Foreldrene er primære omsorgspersoner som nettopp skal vise omsorg. Samtidig er oppdragelse et begrep som innebærer læring. Dette ser jeg i sammenheng med Carina og Berits betraktninger om personalet som trygg og faglig sterk i møter med foreldrene.

4.2 Observasjon – for å finne barnet og forstå atferden som uttrykk

«Det har jeg mye erfaring med. Da må man, må (legger ekstra trykk på må) man observere, observere, observere» sier Anne når utdyper hva hun mener er viktig dersom hun legger merke til at barn viser aggressive reaksjoner gjentatte ganger over tid. Anne fortsetter med å forklare at hun hele tiden har det hun kaller blikket med seg, og at det er slik hun legger merke til forandringene. Hun skriver i tillegg ned og registrerer dersom noe fortsetter utover det hun anser som normalt. Berit sier at det er viktig å bruke situasjonene som utgangspunkt

når personalet skal endre måten de jobber med enkeltbarnet, og derfor må observasjonene være systematiserte og nedskrevne. Carina utdyper «det normale» med å bli sint eller slå noen spontant, men når de voksne forventer at barnet viser aggresjon i situasjoner som likner, da er det et «barn med utagerende atferd». Det er også når noe avviker fra forventningene, i vid forstand, at Carina mener man må undersøke nærmere og observasjoner må settes i system. Alle informantene mener årsaken er viktig for å forstå atferden. Årsaker kan ifølge informantene ligge i barnet selv for eksempel i en diagnose, noe Carina mener sjeldent blir avdekket i barnehagealderen. Andre årsaker kan basere seg på hjemmeforhold, der Berit og Anne nevner kulturelle forskjeller mellom barnehagen og hjemme, eller alvorlige situasjoner som omsorgssvikt eller vold i hjemmet. Det er likevel mest fokus på hva som skjer rundt barnet i barnets møte med barn, voksne og barnehagekonteksten. Berit og Anne sier at barnet mulig vil være med i lek, men ikke blir inkludert eller kan komme inn i lek selv.

Informantene legger ikke vekt på selve ordet analyse i forbindelse med observasjonene, men alle er enige om at det vil kreve refleksjon i etterkant av observasjon for å få innblikk i årsaken til handlingene barnet bruker. Anne mener gode og trygge relasjoner til barn med utagerende atferd er viktig for å kunne hjelpe og støtte barnet, og å klare å se de positive sidene ved barnet der ressursene fins. Berit fokuserer på voksenrollen og mener at en kunnskap om den autoritative voksenstilen, og en forståelse for at grensesetting kan skje uten å heve stemmen eller kjeft er viktig. Alle informantene mener at observasjon og refleksjon vil kunne gi svar på det de kaller årsakene til atferden. Carina hevder at gjennom å observere lærer personalet å kjenne barnet på en annen måte, en måte som vil forandre personalets frustrasjon over det barnet gjør. Carina hevder at et observasjonsfokus vil hjelpe alle i personalet å tenke at de er profesjonelle som skal ha en bevissthet til tankene man gjør seg i møte med barna. Carina vil veilede personalet til å ha et observasjonsfokus som vil rette blikket mot det det faglige i situasjonene, og gi et perspektiv når vi skal snakke om observasjonene i ettertid. Hensikten er hele tiden å finne årsaken.

Funnene ser jeg i sammenheng med at barnehagens bruk av observasjoner er en forutsetning for å arbeide med barn (Askland, 2011, s. 147). Det er ikke få ganger at informantene i løpet av intervjuene trekker fram at de observerte for å forstå barnet eller årsakene til den utagerende atferden når de forteller om deres erfaringer. Å være bevisst på å registrere noe en ser og hører hele tiden, er også noe av det første jeg øvde meg på i det arbeidsplassbaserte barnehagelærerstudiet ved DMMH. Første praksis gikk ut på å skrive ned utallige

observasjoner, men også bruke det observante blikket i praksishverdagen og deretter analysere og reflektere rundt det jeg hadde observert. På samme måte er det observante blikket med Anne hele tiden og gir individuelle og lite uttalte observasjoner som likevel er utgangspunkt for om hun fortsetter med måten hun arbeider på eller endrer sin måte å hjelpe eller støtte barnet (Nielsen, 2014, s. 9). Når Berit sier at hun bruker observasjonene i læringsarbeidet i personalet tolker jeg at hun oppdager noe i sitt hverdagslige blikk som ikke stemmer med det hun har forventet å se, og hun vil sjekke dette nærmere og skrive ned sine observasjoner i system. Observasjoner vil også hjelpe Carina å se når de aggressive handlingene blir noe hun forventer, og atferden er utenfor det hun anser som normalt. På den måten vil observasjonsprosessene alltid ta utgangspunkt i utfordringer i informantenes pedagogiske praksis. Situasjonene tilsier at informantene trenger mer informasjon for å handle hensiktsmessig i samsvar med å finne barnet og forstå hva barnet trenger (Nielsen, 2014, s. 14). Min tolkning av funnene og teorien i sammenheng forteller meg om viktigheten av å ha en undersøkende holdning til de utfordringene vi møter når vi er sammen med barn med utagerende atferd. En nysgjerrighet og undring for hvilke faktorer som spiller inn og hva deres atferd er et uttrykk for, som undersøkes med hensikt i å forstå mer eller dypere gir et godt grunnlag for å sette tiltak som virker, og som er utviklingsfremmende (Kinge, 2015, s. 19). Å systematisk observere blir en undersøkende og nysgjerrig tilnærming til hva barnet uttrykker med sin atferd.

Ifølge Carina er observasjonen noe mer enn å skrive ned det vi ser og grunnlaget for at vi i personalet skal lære oss å kjenne barnet som tilsier at det er mange faktorer som spiller inn for hvordan man kan bruke observasjon som noe mer enn bare å skrive ned det man ser. Carina sier at personalet må snakke om observasjonene i ettertid. Dette mener jeg fordrer at den som observerer bør beskrive konkret i forhold til fokuset, men også ta med relevante detaljer slik at også de andre på avdelingen kan sette seg inn i hva som skjer i situasjonen med barnet og bidra i refleksjonen (Nielsen, 2014, s. 15). En refleksjon sammen med andre vil gi nye og ulike perspektiver, og skape en bedre forståelse for hva barnet forstår i situasjonene og hvordan man selv lærer barnet å kjenne i refleksjonen (Nordahl, 2012, s. 110). Min første tanke var at dette må kreve mye øvelse og erfaring, noe Carina i intervjuet sier at hun fokuserer på at personalet skal delta i, også mer generelt i arbeidet på avdelingen. Den konkrete beskrivelsen kan ses i sammenheng med en objektiv observasjon, som beskriver hva man ser eller hører, ikke hva man tror skjer (Askland, 2011, s. 158). Dette må selvfølgelig

leses med et kritisk blikk, fordi man som observatør aldri kan være helt objektiv både fordi man selv er tilstede mer eller mindre deltakende med alle ens følelser, verdier og holdninger, og at barnet alltid inngår i en sosial kontekst med alles intensjoner for samspillet. Det ovennevnte er som sagt ikke observerbart, og det er noe man bør være bevisst på. Annes betraktninger om å fokusere på de gode sidene i barnet, kan være et observasjonsfokus som kan vise oss vei til de ressursene som ligger i barnet. Informantene har allerede fastslått at observasjonene har gitt dem et blikk på at barnets vansker gir uttrykk som er utenfor det de anser som normalt. Observasjonsfokuset Anne mener personalet må se etter er likevel det barnet kan og mestrer, fordi det vil belyse mulighetene for den videre pedagogiske praksisen (Askland, 2011, s. 175). Man skal ikke glemme at barnet har vansker, og at man må lære barna å bruke andre og mer hensiktsmessige måter å uttrykke seg på, men for å hjelpe barnet må du finne barnet der det er nå. Når Berit bruker sitt observasjonsfokus som grensesetting eller den autoritative voksenrollen, vil hun også rette blikket mot at barnets vansker blir gjeldende i møte med sine omgivelser (Kinge, 2015). Varmen og omsorgen for barnet i relasjonen dekker grunnleggende behov, samtidig som barnet trenger gode og trygge grenser. Det skal vi heller ikke ta bort. Men med forståelsen vi har fått gjennom observasjonene kan være en base for hvordan barnet skal oppleve at det blir sett og hørt i læringssituasjonene. I det teoretiske tilnærmingene til observasjon som metode er analysen en viktig del av observasjonsprosessen. Analysen vil se situasjonen fra ulike faglige perspektiver, og som informantene over sier kan relasjoner og grensesetting være slike perspektiver. Det faglige perspektivet vil ofte henge sammen med fokuset for observasjonen (Nielsen, 2014, s. 15). På denne måten er Carinas erfaringer om å veilede personalet til å bruke observasjonsfokus for å forstå barnet med utagerende atferd og løfte det faglige frem i prosessen med på å sette et fokus for en teoretisk analyse som innledning til refleksjonssamtalen i etterkant. Observasjonsfokus vil være en nyttig måte å tilnærme seg barnets atferd og mestringer for å forstå hvordan omgivelsene påvirker barnets atferd.

Som en slags overgang til neste tema i funn og drøftings- delen vil jeg ta med noe jeg noterte meg, men som kanskje er litt utenom det problemstillingen spør om. Som jeg allerede har nevnt i avsnittet over vil observasjonene våre bli farget av våre synsinger, og er motsetningen til den objektive observasjonen med tilhørende analyse og refleksjon. *Personalets frustrasjon som Carina snakker om over blir også nevnt tatt opp av Anne, dog i et mer kritisk perspektiv. Hun mener at å jobbe i barnehagen ikke er lett, og selv om man ikke kan like alle like godt er det personalets eget ansvar å være bevisst og gjøre noe med det dersom vi liker et barn. Både*

Carina og Anne mener at barn det er en del styr rundt og som utfordrer personalet med sin væremåte, ofte er det barnet personalet ikke liker. Informantene er alle enige om at man ikke skal la være å tilnærme seg barnet, men man kan anerkjenne sin egen følelse og deretter ta seg sammen. Informantenes fortellinger stemmer godt overens med Killéns (2009) beskrivelse over de forholdene som virker inn på «behandleren» i saker som omhandler omsorgssvikt. For det første handler disse om at man kan ha en følelse av å ikke strekke til, altså at vår kompetanse ikke holder til de utfordringene vi møter. Barnets væremåte kan også gjøre så sterkt inntrykk på deg at en blir handlingslammet. Det som møter en kan også oppleves som så vanskelig at man ikke orker å håndtere dette, man unngår situasjoner som vekker de negative følelsene i seg (Killén, 2009). Informantene sier at dette er noe de forventer av seg selv og personalet, og fordi dette blir et tema i en av fortellingene fra deres erfaringer, er det reelt at beskrivelsene også virker inn på personalet i barnehagen. Anne utdyper at «å ikke like» oftest kan knyttes til den frustrasjonen man opplever, eller kjemien mellom barnet og den aktuelle ansatte i barnehagen. Det kan også handle om at man tolker barnets uttrykk til at det ikke liker deg. I lys av dette spør jeg meg om det er reelt å forvente at personalet ikke skal la seg påvirke av disse forholdene? Det er ikke utenkelig at det ikke finnes et klart svar på nettopp dette, og eventuelt må det vente til en annen anledning, men det å ha klare forventninger til personalet vil være en underliggende undring, og på mange måter motstridende til det jeg nå finner i ledelsestemaet.

4.3 Ledelse og samarbeid med personalet i møte med utfordringer

Alle informantene mener at formålet med måten de leder arbeidet på er endring og at personalet i samarbeid finner ut hva som er årsakene til arbeidet slik at de kan finne virksomme tiltak å arbeide etter. Spesielt Anne sier at dette er noe alle må være med på, for det er slik strategien og veien videre blir felles. En felles strategi, blir nevnt av alle informantene. Berit sier likevel at hun har tenkt og drøftet med de andre pedagogiske lederne i barnehagen og har en plan klar før hun tar tak i utfordringene på avdelingsmøtet. Carina fokuserer på at lederen må holde det faglige fokuset høyt for at det skal være en god pedagogisk praksis på avdelinga.

Det er imidlertid ikke hvordan informantene arbeider med læringsarbeidet som er karakteristisk for rollen som leder når man har et barn med utagerende atferd i barnegruppa i følge informantene. Anne og Cecilie snakker om hvordan både de selv og resten av

personalet må være bevisst på egne følelser i arbeidet med barn med utagerende atferd. «Mange gikk gråtende hjem fra jobb hver dag det året», sier Anne. Carina mener at hun må bruke en del av tiden på møtene til hvordan personalet har det på avdelingen, som både handler om å ta vare på personalet her og nå, men også undersøke hva personalet trenger i sitt videre arbeid. Anne og Berit sier at det er viktig å skape en relasjon til hver og en i personalet slik at de kan komme til henne som pedagogisk leder hvis det skulle være noe. Carina sier at personalet i barnehagen må ha følelsene med seg, men at de ikke må ta overhånd, og som leder må hun lære seg å kjenne hver enkelt ansatt sine grenser.

Når informantene drar frem prosessen i læringsarbeidet tolker jeg funnene til to sider. På den ene siden som kan sammenliknes med et team der man utnytter ulike kvaliteter kan man bruke utfordringen eller problemstillingene som grunnlag for felles problemløsning i personalgruppen (Lundestad, Ledelse av gruppespsykologiske forhold i personalgrupper, 2013). *Å jobbe som et team fordrer at man kjenner personalet godt, mener Carina.* Her ser Anne og Berit personalgruppen ressurser i planleggingen, og de bruker personalets kvaliteter for å få frem ulike perspektiver i den diskusjonen og refleksjonen som skjer på avdelingsmøtene (Gottvassli, 2013, s. 141). En slik tilnærming vil kunne dreie i ulike retninger, alt etter hvor mye pedagogisk leder styrer prosessen under møtet. Faren er at personalet blir værende i den forståelsen man har, når man opplever store utfordringer og vanskelige problemstillinger. Som jeg nevner i avsnittene om observasjon nevner Carina hvordan observasjonsfokus gjør at personalet ser situasjonene i et mer faglig perspektiv, kan dette ses i sammenheng med kompetansebygging. Gjennom observasjonsfokuset vil personalet, sammen med Carina basere seg på et felles begrepsapparat, som vil hjelpe dem å forstå barnets atferd. Når tiltakene baserer seg på analyse og refleksjon med en faglig forankring er det også mer sannsynlig at tiltakene vil være virksomme (Roland, 2014, s. 473). Både Carina og Anne sier at man er avhengige av hele personalet på avdelingen for å kunne forstå barn med utagerende atferd. Carina hevder at alle i personalet har sine styrker og egenskaper som vil gi gode perspektiver i arbeidet med barna.

Som pedagogisk leder har informantene et ansvar for det som skjer på sin avdeling. I arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd har de med seg en gruppe medarbeidere som ikke har en faglig bakgrunn, og som møter utfordringer som man vet krever god kvalitet i den pedagogiske praksisen. Selv om lederen har ansvar på avdelingen, er det vanlig i den norske

barnehagen at pedagogiske ledere og assistenter jobber side om side, og gjør mange av de samme arbeidsoppgavene (Lundestad, 2013, s. 222). Det er derfor mye av kontakten med barnet, og dermed også læringsarbeidet, som blir utført av assistenter uten formell utdanning. Anne og Berit sier at det kan være et vanskelig arbeid når man ikke har det de kaller den faglige biten med seg, og Carina sier at i mangel på den faglige biten og i stundens hete kan følelsene ta overhånd. Det er forståelig at noen kan oppleve at en ikke strekker til når barnet gjentatte ganger lar sitt sinne eller sin frustrasjon få utløp gjennom aggressive handlinger som går utover andre barn eller deg selv, og dermed går gråtende hjem fra jobb (Killén, 2009). Hver enkelt ansatt må lære seg når hvor en selv er, og hvor sine grenser går i forhold til når følelsene kan ta overhånd. Dette krever støtte og veiledning av lederen. Arbeidsoppgavene går likevel ikke bort, og personalet blir nødt til å stå i det, men det er viktig å lære seg å forstå personalet som skal jobbe med barnet. For lederen blir arbeidet med å forstå barn med utagerende atferd læringsarbeid i ulike perspektiver (Sollesnes, 2018). I tillegg til å jobbe med læringsarbeid hos barnet basert på at man forstår atferden, lærer informantene, sammen med personalet hva barnet trenger i ulike situasjoner. Her vil informantene lære om seg selv og sin måte å forstå barnet på, og lære hva hver enkelt ansatt trenger i ulike situasjoner. Eller som Anne og Berit sier, bli kjent med de ansatte og ha en god relasjon til dem. Det er også det Carina snakker om når hun bruker tid til hvordan de har det på avdelingen, et behov personalgruppen har for å løse opp i vanskelige tanker og frustrasjon.

Avslutning

Som avrundning av de tre delene vil jeg si at man bør være bevisst på at ikke fokuset rettes mot noe som ikke går an å endre, for eksempel barnets hjemmeforhold eller barnets egenskaper. Selvfølgelig vil det være relevant å gjøre tiltak dersom man mistenker at barnets hjemmeforhold ikke er heldige, men det må likevel rettes fokus mot kvaliteten på arbeidet i barnehagen. At personalet blir stilt til ansvar i en slik prosess, kan oppleves vanskelig for personalet, dersom de ikke føler at deres kompetanse strekker til. Lederen er derfor nødt til å være bevisst på å rette fokuset mot de faktorene som kan endres, og bruke disse til å forstå barnets atferd (Nordahl, 2012). Den andre siden har en mye tydeligere plan som blir presentert for personalet. Lederen vil virke trygg og samtidig forstå personalets frustrasjoner, all den tid for store utfordringer kan oppleves frustrerende og usikkert for personalet. For å få utløp for sin egen usikkerhet, henvender Berit seg til de andre pedagogiske lederne for å drøfte og reflektere. I denne tilnærmingen vil Berit kunne ha en teoretisk og faglig bakgrunn

for det arbeidet hun leder på avdelingen, som vil kunne virke betryggende for personalet. Utfordringen for Berit vil være å skape et felles begrepsapparat som kan bidra til å forstå barnets atferd, der man også har en felles visjon for arbeidet (Sollesnes, 2018).

Jeg har nå presentert de funnene som kom frem i intervju undersøkelsen. Selv om jeg fokuserte på ledelse av personalet i begynnelsen av bachelorprosessen, har jeg funnet at selve ledelsen handler om at hver og en i personalet skal lære seg å forstå barnets uttrykk. Ingen av de pedagogiske lederne har klare tanker om endringsledelse, men legger vekt på observasjonen som metode i læringsarbeidet. Vi alle vet hvilken atferd vi ønsker av barna våre, og både foreldre og personalet kan oppleve det som utfordrende når atferden går utover andre. Som undersøkelsen min gjennom intervju og litteraturen viser, skal man være forsiktig med å si at barn i barnehagen har en intensjon med de aggressive handlingene. For å kunne hjelpe barnet, være pedagog og vise vei, må vi finne barnet der det er. Vi må forstå atferden, og mulige inngangsporter til dette er i relasjonen du har til barnet, systematisk og strukturert bruk av observasjon, med tilhørende analyse og refleksjon og et godt samarbeid med barnets foreldre.

Bibliografi

- Aasen, P., Nordtug, B., Ertesvåg, S., & Leirvik, B. (2002). *Atferdsproblemer. Innføring i pedagogisk analyse*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Askland, L. (2011). *Kontakt med barn - innføring i barnehagelærerens arbeid på grunnlag av observasjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland, & H. Jæger (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. (2013). *Adferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Glaser, V. (2013). *Foreldresamarbeid. Barnehagen i et mangfoldig samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gottvassli, K.-Å. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannesen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Kierkegaard, S. (1962). *Synspunkter for min forfatter virksomhed. Samlede Værker (5. utg.)*. København: Gyldendal.
- Killén, K. (2009). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lundestad, M. (2013). Ledelse av assistentgruppen i et relasjonelt perspektiv. I M. Lundestad, & E. Skogen (Red.), *Å være leder i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lundestad, M. (2013). Ledelse av gruppespsykologiske forhold i personalgrupper. I M. Lundestad, & E. Skogen (Red.), *Å være leder i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nielsen, M. M. (2014). *Dette vet vi om barnehagen: Observasjon og pedagogisk analyse*. (T. Nordahl, & O. Hansen, Red.) Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Nordahl, T. (2012). *Dette vet vi om pedagogisk analyse. Beskrivelse av pedagogisk analysemodell til bruk i grunnskolen*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag .
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Roland, P. (2013). Hvordan kan vi forstå Anitas frustrasjoner i relasjon til barn og voksne. I I. K. Løge, P. Roland, E. Westergård, H. Fandrem, & O. L. Fuglestad (Red.), *Barn i utfordringer. Systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, P. (2014). Forebygging av aggresjon og mobbing i barnehagen. I V. Glaser, I. Størksen, & M. Drugli (Red.), *Utvilking, lek og læring. Forskning og praksis* (ss. 466-479). Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, P., & Størksen, I. (2015). Tidlig innsats og håndtering av utfordrende atferd. I E. Skeie, *Kompetanseløft i barnehagen*. Stavanger/Oslo: Universitetet i Stavanger, Være sammen.
- Ruud, E. B. (2010). *Jeg vil også være med! Lekens betydning for barns trivsel og sosiale læring i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Sollesnes, T. (2018). *Vellykket arbeid med vanskelig atferd*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Sveen, T. H. (2010). Å møte foreldre i barnehagen. I Ø. Kvello (Red.), *Barnas barnehage 2. Barn i utvikling* (ss. 273-306). Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Vedlegg

Vedlegg 1 samtykkeskjema

DronningMaudsMinne

HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Vil du delta i bachelorprosjektet

«utagerende atferd som utfordrer personalet»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å belyse noen suksessfaktorer i ledelse av arbeid med barn med utagerende atferd som oppleves krevende for personalet. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Gjennom kvalitative intervju vil jeg undersøke hvordan pedagogiske ledere kan lede personalet i arbeidet med barn med utagerende atferd.

En foreløpig problemstilling er *hvordan jobber pedagogisk leder for at personalet skal forstå barnet bak den utfordrende atferden?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet. Mine veiledere er Trude Kristiansen og Sveinung Næss.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du er informant i et intervju.

Intervjuet vil være en samtale mellom deg og meg som vil omhandle temaet som beskrevet over. Denne samtalen vil vare i ca. 45- 60 minutter. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet

som blir slettet rett etter at transkribering. I transkripsjonen vil personopplysninger bli anonymisert. Navn og kontaktopplysningene dine vil bli oppbevart adskilt fra øvrige data. Ved prosjektets slutt blir transkripsjonen slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg

Få rettet personopplysninger om deg

Få slettet personopplysninger om deg

Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og

Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navn og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Hva skjer med opplysningene dine når jeg/vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 22. mai 2020. Alle personopplysninger vil bli slettet innen prosjektslutt.

På oppdrag fra Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til bachelorprosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning ved Trude Kristiansen og Sveinung Næss.

Vårt personvernombud: Hans Christian Ristad, Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning.

Med vennlig hilsen

Hanne Hjellnes Lyder

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «utagerende atferd som utfordrer personalet», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 22. mai 2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 – intervjuguide

Atferd som utfordrer personalet

Hanne Hjellnes Lyder

Arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning

Dronning Mauds Minne Høgskole

Foreløpig problemstilling: *hvordan jobber pedagogisk leder for at personalet skal forstå barnet bak den utfordrende atferden?*

Intervjuguide:

- Hva er din forståelse av begrepet utagerende atferd?
- Kan du fortelle om dine erfaringer knyttet til arbeid med utagerende atferd?
- Hvilken kompetanse og kunnskap, og hvilke ferdigheter mener du er viktig for ansatte i barnehagen i arbeid knyttet til barn med utagerende atferd?
- Hva er viktig for deg som leder når personalet opplever at barns atferd er utfordrende?
- Har du noen tanker om hva som er viktig eller har betydning for arbeidet med utagerende atferd utover det vi allerede har snakket om?